

AMATÖR VE PROFESYONEL KORİSTLERİN SANAT OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

The Examination of Art Literacy of Amateur and Professional Chorists

Erkan UYAR*

Ebru TEMİZ**

ÖZ

Bu araştırmada, çeşitli korolarda çalışmalarını sürdüren amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır ve ayrıca koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerine cinsiyet, sanat kitaplarını okuma ve kütüphaneden yararlanma değişkenlerinin etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 (çalışma) yılında, bireysel ve kurumsal izinler alınarak ulaşılan “Mersin Devlet Opera ve Balesi” ve “TRT’de” görev yapan 85 profesyonel korist ile “Mersin Polifonik Korolar Derneği” ve “Silifke Gökusu Halk Müziği Topluluğu’nda” görev yapan 67 amatör korist oluşturmuştur. Araştırmanın verileri Yücetoker (2014) tarafından geliştirilen ve bu araştırmaya uyarlaması yapılan sanat okuryazarlığı ölçeği ile araştırmacı tarafından toplanmıştır. Ölçeğin bu araştırma için Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı, Alpha 93 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlıkları incelendiğinde, elde edilen bulgulardan yola çıkarak her iki grubun da büyük ölçüde sanat okuryazarlığına sahip oldukları, amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerine yönelik yapılan t-testi sonuçları incelendiğinde amatör ve profesyonel koristler arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu, amatör koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerinin profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerinden daha düşük olduğu, amatör koristlerin cinsiyetleri ile sanat okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı, profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu, erkek profesyonel koristlerin profesyonel kadın koristlere oranla sanat okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu, amatör ve profesyonel koristlerin cinsiyetleriyle sanat kitaplarını okuma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı, amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile sanatsal değerlendirmelerde kütüphanelerden yararlanma değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Koro, Sanat okuryazarlığı, Amatör korist, Profesyonel korist

ABSTRACT

In this study, it has been aimed to examine the art literacy levels of amateur and professional chorists who have been working in various choirs and to investigate whether gender, reading art books and using the library have any effects on the art literacy levels of the chorists. Working group of the research, by getting individual and institutional permissions in the working year 2017-2018, have formed with 85 professional chorists who were working at Mersin State Opera and Ballet and TRT; at Mersin Polyphonic Choir Association and Silifke Gökusu Folk Music Group with 67 amateur chorists. The data of the study have been collected by the researcher on the scale of art literacy developed by Yücetoker (2014) and adapted to this study. For this research, the Cronbach Alpha reliability coefficient of the scale has been calculated as alpha 93. As a result of the research; when examining the art literatures of amateur and professional choralists, it can be said that both groups are largely art literatures based on the findings obtained. Also; when the t-test results about amateur and professional chorists' art literacy level were examined it was found that there is a meaningful relationship between amateur and professional chorists. It was detected that amateur chorists' art literacy level is lower than professional chorists' art literacy level. In addition, according to the results of t-test conducted to determine the relationship between art literacy levels and sexes of the amateur chorists, there is no meaningful relationship between the sex of amateur chorists and art literacy levels. There is a significant relationship between the level of art literacy of professional chorists and their sexes and the level of art literacy of male professional chorists is higher than that of professional female chorists. It has been determined that there is no meaningful relationship between amateur and professional chorists' sexes and the level of reading art books; that there is no meaningful relationship between amateur and professional chorists' level of art literacy and the variable of using libraries in artistic evaluations.

Keywords: Music, Chorus, Art Literacy, Amateur Chorist, Professional Chorist

* **Araştırma Makalesi** - Geliş Tarihi/Received Date: 15.11.2019 Kabul Tarihi/Accepted Date: 26.11.2019

* **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** M.E.B. Silifke Bilsem. tenorerkan@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9363-1172>

** Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi Müzik ve Güzel Sanatlar Eğitim Fakültesi. varolebru@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2256-2322>

Atıf/Citation: Uyar, E., Temiz, E. (2019) Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi *Eurasian Journal of Music and Dance*, (15), 69-77

Extended Abstract

Artistic literacy can be defined as a sort of literacy which allows individuals who have built their life on art to access information they require on professional or individual level and allow them to transfer this information to their work. Based on this definition, it would be safe to say that an individual required a certain amount of artistic information in order to combine his/her artistic background from his/her own culture with other artistic products, evaluate it, build connection patterns. (Yüctoker, 2014, p. 2)

Recently, artistic literacy has become the current issue and a subject of research in our country. Looking at previous studies, we were not able to find a definition or study on the artistic literacy aside from a few interesting research due to the fact that this is a new field in our country. That is why a study on artistic literacy among chorists from amateur or professional choirs was needed.

The goal of this study was to uncover the level of artistic literacy among chorists from professional and amateur choirs, identify where it gets difficult for them in terms of artistic information and interpretation, and develop suggestions to address their needs.

In this context, the goal of this study is to assess artistic literacy levels of individuals working as chorists in amateur and professional choirs and determine whether the data gathered varies based on age, being amateur or professional, or gender in line with the goal of our study, we looked into artistic literacy levels of amateur and professional chorists, see whether there is a difference among artistic literacy levels of amateur and professional chorists, see whether there is a difference among artistic literacy levels of amateur and professional chorists in terms of gender, see whether there is a difference among artistic literacy levels of amateur and professional chorists based on the art books variable, and see whether there is a difference among artistic literacy levels of amateur and professional chorists based on the library variable.

This research was a descriptive research based on the survey model. Study groups of the research were comprised of chorists from Mersin State Opera and Ballet, TRT Ankara Choirs, Mersin Association of Polyphonic Choruses, and Silifke Göksü Folk Music Society. During the research, our initial step was to have access to literature information through books, articles, and the Internet. Research data was gathered using the artistic literacy scale developed by Yüctoker (2014) by adapting this scale to our study. Reliability coefficient of the scale was found to be 91. Reliability coefficient of this scale for our study was calculated as Alpha 0.93.

Our conclusions based on study findings were as below;

- Based on artistic literacy of amateur and professional chorists, both groups were largely artistically literate,
- A significant relationship was found when investigating artistic literacy of amateur and professional chorists
- No significant relationship was found between gender and artistic literacy levels of amateur chorists when investigating the relationship between artistic literacy level of amateur chorist and their gender, but there was a significant relationship between artistic literacy levels and genders of professional chorists,
- No significant relationship was found between artistic literacy levels and reading art books variable of amateur and professional chorists,
- No significant relationship was found between artistic literacy levels and the variable of utilizing libraries during artistic evaluations among amateur and professional chorists.

Korolar yapısal anlamda farklılıklar gösterse de şarkı söylemek amacı ile bir araya gelen bireylerden oluşmuştur ve koroların içerisinde bulunan bireylere toplumsal, sanatsal ve kültürel bakımdan birçok katkı ve değer kazandırdığı söylenebilir. Yapılan bilimsel araştırmaların sonuçlarını incelediğimizde (Coşkun, 2007) şarkı söyleyen bireylerin hem ruhsal hem de sosyal açıdan olumlu davranış değişimleri kazandıkları söylenebilir. Şarkı söylemenin bireyler üzerinde hem ruhsal hem de sosyal açılardan birçok olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bireysel anlamda, özgüvende ve motivasyonda artışın gözlemlenmesi; sosyal alanda, sosyal ilişki ve iletişimde artışların olması gibi koro faaliyetlerinin bireyler üzerinde yarattığı faydalar sayılabilir. Koroda şarkı söyleme aynı zamanda bireylere, topluluk içinde bir birey olduğunu hissetme, paylaşımcılık, ortak sorunlara birlikte çözüm arama, yardımseverlik, birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirme ve benzeri sosyal faydalar da sağlayabilir.

Korolarda faaliyet gösteren bireylerin sanatsal çalışması sırasında doğru bilgiye ulaşabilmesi ve ulaşabildiği bilgiyi sanatsal çerçevede uygun bir şekilde kullanabilmesi ancak sanatsal okuryazarlık düzeyinin gelişmesi ile mümkün olabilir.

Artut (2004, s. 11) sanat kavramının insanlık tarihi kadar eski olduğundan, her toplumun tarih sürecinde ilerleyişi esnasında kendilerine özgü bir sanat oluşturduklarından bahsetmiştir. İnsan topluluklarının olduğu her yerde yaşamsal hayatın yanı sıra bilinçaltının ve sezginin içgüdüsel bir yansıması olarak sanatsal bir yaşamın da var olduğunu belirtmiştir.

Okuryazarlık ise Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne göre okuryazar olma durumu olarak ifade edilmiştir. UNESCO'nun yaptığı tanımda ise okuryazarlık; değişik türdeki yazılı kaynakları, kayıtları kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, bir araya getirme, iletişim kurma ve hesap yapma yeteneği olarak ifade edilmiştir. Bu ifadelerden yola çıkarak sanat okuryazarlığını, sanat hakkındaki bilgileri okumak, anlamak, yorumlamak gibi konularda bilgi sahibi olmak ve yapacağı sanatsal faaliyet konusunda doğru bilgilere nereden ve nasıl ulaşacağını bilip bu bilgileri anlamlı bir şekilde kullanabilmek olduğunu varsayabiliriz.

Yüctoker (2014, s. 2) çalışmasında sanat okuryazarlığının tanımını yaparken mesleki hayatlarını sanat üstüne kuran bireylerin mesleki ve bireysel anlamda ihtiyaç duyacakları bilgiye nasıl ulaşabilecekleri ve ulaştıkları bilgiyi içinde buldukları çalışmaya doğru bir şekilde aktarabilmelerini sağlayan bir okuryazarlık türü olarak tanımlamıştır. Yapılan bu tanımla birlikte bireyin kendi kültüründe edindiği sanatsal birikimleri farklı ülkelerin sanatsal ürünleri ile bir birleşim yapabilmesi, değerlendirebilmesi ilişki örüntüsü kurabilmesi ve örüntüyü kurabilmesi için yeterli sanatsal bilgiye sahip olması gerektiğini ifade etmiştir.

Kurtaslan Yıldırım'ın (2017, s. 40) Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sanat okuryazarlıkları hakkındaki araştırmasına göre öğrencilerin; cinsiyet, sanatsal etkinliklere katılmaktan hoşlanma, sanat dersi ödevleri yapmaktan hoşlanma ve bölüm değişkeninin üçüncü ve dördüncü alt boyutu ile sanat okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunurken, sınıf ve bölüm değişkeninin birinci ve ikinci alt boyutları ile sanat okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır.

Özer (2018, s. 441) tarafından Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin sanat okuryazarlıklarının incelendiği diğer bir araştırmada ise, Nevşehir Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Resim, Müzik ve Seramik bölümlerinde eğitim gören öğrencilerin sanat okuryazarlık düzeylerini belirlenmiş, gruplar arasındaki bölüm değişkenine ilişkin farkı görebilmek için yapılan *One-way Anova* testi sonuçlarına göre gruplar arasında sanat okuryazarlığı bölüm değişkenine göre fark göstermemiş ancak, sınıf düzeyi yükseldikçe okuryazarlık düzeylerinin de yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkemizde sanat okuryazarlığı son yıllarda gündeme gelerek araştırmalara konu olmuştur. Yapılan çalışmalara bakıldığında konunun ülkemiz açısından yeni bir alan oluşturmasından dolayı sanat okuryazarlığı ile ilgili birkaç araştırma dışında konu ile ilgili tanım veya çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle amatör ve profesyonel korolarda faaliyet gösteren koristlerin sanat okuryazarlıklarına ilişkin olarak bir araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, sanat okuryazarlık düzeylerini belirlemek için profesyonel ve amatör korolarda faaliyet gösteren koristlerin önce sanat okuryazarlığının seviyesini ortaya çıkarmak, sanatsal bilgi ve yorumlamalarında zorlandıkları alanları belirlemek, bu konuda gereksinimlerini karşılayacak önerileri geliştirmek hedeflenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, amatör ve profesyonel korolarda korist olarak görev yapan bireylerin sanat okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi ve elde edilen verilerin yaş, amatör, profesyonel olma, cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır.

1. Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri nedir?
2. Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri arasında cinsiyet değişkenine göre fark var mıdır?
4. Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerine sanat kitapları değişkenine göre fark var mıdır?
5. Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri arasında kütüphane değişkenine göre fark var mıdır?

Yöntem

Yapılan bu araştırma tarama modelinde yapılmış betimsel bir araştırmadır. Tarama modeli geçmiş zamanda veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan çalışmalar için uygun bir tarama modelidir (Karasar, 2006 s. 77).

Araştırmanın çalışma gruplarını, Mersin Devlet Opera ve Balesi, TRT Ankara Koroları, Mersin Polifonik Korolar Derneği ve Silifke Göksu Halk Müziği Topluluğu koristleri oluşturmuştur.

Araştırmada öncelikle kitap, makale ve internet aracılığıyla literatür bilgilerine ulaşılmıştır. Araştırmanın verileri Yüctoker tarafından geliştirilen sanat okuryazarlığı ölçeği ile ölçek bu araştırmaya uyarlanarak toplanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bu araştırma için güvenilirlik katsayısı ise Alpha, 93 olarak hesaplanmıştır. Öncelikle verilerin betimsel istatistiksel analizi yapılmış ve aritmetik ortalama değerleri hesaplanmıştır. Gruplar arasındaki farkların belirlenmesi için bağımsız örnekler t testi yapılmıştır. Araştırmada kullanılan seçenek puan aralığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.

Seçenek	Seçenek Puanı	Seçenek Puan Aralığı
Hiç	1	1-1,79
Az	2	1,80-2,59
Kısmen	3	2,60-3,39
Büyük Ölçüde	4	3,40-4,19
Tamamen	5	4,20-5,00

Bulgular

Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 2. Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Sanat Okuryazarlık Düzeyleri		N	Ort.	SS
	Profesyonel	85	3,95	0,99
	Amatör	67	3,51	1,15

Tablo incelendiğinde amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlıkları incelendiğinde, profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerinin ($X=3,95$ büyük ölçüde) olduğu, amatör koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerinin ise ($X =3,50$ büyük ölçüde) olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak, her iki grubun da büyük ölçüde sanat okuryazarlığına sahip oldukları söylenebilir.

Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 3. Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 3’de verilmiştir.

	N	Ort.	Std. S.	t	p
Amatör	67	90,67	17,79	4,85	,00
Profesyonel	85	104,14	15,98	4,91	,00

Tabloda amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerine yönelik yapılan t-testi sonuçları incelendiğinde, amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlıkları arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. ($p<0,05$). Amatör koristlerin ($X=90,67$; $p:0,000$) sanat okuryazarlık düzeylerinin profesyonel koristlerin ($X=104,14$; $p:0,00$) sanat okuryazarlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeyleri Arasında Cinsiyet Değişkenine Göre Fark Olup Olmamasına İlişkin Bulgular

Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyet değişkenine ilişkin bilgiler Tablo 4 ve Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 4. Amatör koristlerin sanat okuryazarlığı düzeylerine cinsiyet değişkeninin etkisine ilişkin t testi bulguları

Cinsiyet	N	Ort.	Std. S.	t	p
Kadın	41	90,07	13,98	-,34	,73
Erkek	26	91,62	22,83	-,31	

Tablo incelendiğinde amatör koristlerin cinsiyetleri ile sanat okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Profesyonel koristlerin sanat okuryazarlığı düzeylerine cinsiyet değişkeninin etkisine ilişkin t testi bulguları

Cinsiyet	N	Ort.	Std. S.	t	p
Kadın	37	99,59	16,11	-2,28	,02
Erkek	47	107,43	15,21	-2,27	

Tablo incelendiğinde profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu yapılan t-testi sonucuna göre tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Kadın profesyonel koristlerin profesyonel erkek koristlere oranla sanat okuryazarlık düzeylerinin daha düşük olduğu aritmetik ortalamalara bakılarak ifade edilebilir.

Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerine Sanat Kitaplarını Okuma Durumlarının Etkisine İlişkin Bulgular

Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeylerine sanat kitaplarını okuma değişkeninin etkisine ilişkin bulgular Tablo 6 ve Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 6. Amatör Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerine Sanat Kitaplarını Okuma Değişkeninin Etkisine İlişkin Bulgular

	N	Ort.	Std. S.	t	p
Evet	46	92,30	18,57	18,57	,46
Hayır	16	88,31	17,42	17,42	

Tablo incelendiğinde amatör koristlerin sanat okuryazarlıkları ile sanat kitaplarını okuma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 7. Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerine Sanat Kitaplarını Okuma Değişkeninin Etkisine İlişkin Bulgular

		N	Ort.	Std. S.	t	p
	Evet	72	103,88	16,69	-,10	,92
	Hayır	9	104,44	12,59	-,12	

Tablo incelendiğinde profesyonel koristlerin sanat okuryazarlıkları ile sanat kitaplarını okuma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir ($P < 0,05$).

Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okur Yazarlık Düzeylerine Kütüphaneden Yararlanma Değişkeninin Etkisine İlişkin Bulgular

Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile sanatsal değerlendirmede kütüphaneden yararlanma değişkeninin etkisine ilişkin bulgulara Tablo 8. ve Tablo 9.'da yer verilmiştir.

Tablo 8. Amatör Koristlerin Sanat Okur Yazarlık Düzeylerine Kütüphaneden Yararlanma Değişkeninin Etkisine İlişkin Bulgular

		N	Ort.	Std. S.	t	p
	Evet	39	94,08	17,15	1,83	,07
	Hayır	24	85,54	15,30	1,83	

Tablo incelendiğinde amatör koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile kütüphanelerden yararlanma değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir ($P < 0,05$).

Tablo 9. Profesyonel Koristlerin Sanat Okur Yazarlık Düzeylerine Kütüphaneden Yararlanma Değişkeninin Etkisine İlişkin Bulgular

		N	Ort.	Std. S.	t	p
	Evet	43	104,44	17,15	,18	,06
	Hayır	37	103,78	15,30	,18	

Tablo incelendiğinde profesyonel koristlerin sanat okuryazarlıkları ile kütüphanelerden yararlanma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı yapılan t-testi sonuçlarına göre tespit edilmiştir. ($p < 0,05$).

Sonuç

Araştırma bulgularından yola çıkarak;

- Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlıkları incelendiğinde, her iki gurubun da büyük ölçüde sanat okuryazarlığına sahip olduğu,
- Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri incelendiğinde anlamlı bir ilişkinin var olduğu
- Amatör koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyetler arasında ilişki incelendiğinde amatör koristlerin cinsiyetleri ile sanat okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı, profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyetler arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu,
- Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile sanat kitaplarını okuma değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı,
- Amatör ve profesyonel koristlerin sanat okuryazarlık düzeyleri ile sanatsal değerlendirmelerde kütüphanelerden yararlanma değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı, sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kaynakça/References

- Artut, K. (2004). “*Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*”, Ankara: Anı Yayıncılık
- Coşkun, F. (2007). *Sosyalleşme Bağlamında İzmir'deki Türk Sanat Müziği Amatör Koroları ve Toplu Müzik Pratikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özer, B. (2018). Güzel Sanatlar Fakültelerindeki Öğrencilerin Sanat Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma, *Ekev Akademi Dergisi*, 73, 441-450.
- Uyar, E. (2019). Amatör ve Profesyonel Koristlerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Yıldırım, Kurtaslan, H. (2017). Güzel Sanatlar Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Sanat Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 70, 39-56.
- Yücetoker, İ. (2014). Sanat Okuryazarlığı Ölçeğinin Hazırlanması ve Geliştirilmesi. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 2 (1), 115 -116.
- Yücetoker, İ. (2015). Güzel Sanatlar Eğitimi Öğrencilerinin Sanat Okuryazarlığı Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 62, 669-675.